

Відповіді до завдань
III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства
у 2024-2025 навчальному році

9 клас

Завдання I

Поясніть терміни.

Дискримінація –

Узурпація –

Суспільна небезпека –

Дискредитація –

Патронатна сім'я –

Відповідь.

Дискримінація – рішення, дії або бездіяльність, спрямовані на обмеження або привілеї стосовно особи та/або групи осіб за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, сімейного та майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (далі – певні ознаки), якщо вони унеможливають визнання і реалізацію на рівних підставах прав і свобод людини та громадянина;

узурпація – незаконне захоплення влади;

суспільна небезпека – це ознака злочину, що розкриває його соціальну сутність; характеристика певних дій або явищ, які створюють загрозу або шкоду для суспільних інтересів, прав, свобод чи благополуччя людей;

дискредитація – будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага, що заперечує або зменшує рівне здійснення прав;

патронатна сім'я – тимчасова форма влаштування дитини у сім'ю, де термін перебування дитини не може перевищувати трьох місяців.

Завдання II

1. В одній із місцевих газет було опубліковано матеріал про консервний завод, де зазначалося, що його продукція випускається на застарілому обладнанні з недотриманням технологій і її споживання може зашкодити здоров'ю споживачів. У результаті громадяни міста практично перестали купувати продукцію заводу, що призвело до значних збитків.

Дайте правову оцінку ситуації?

Орієнтовна відповідь.

Ця ситуація стосується питань захисту честі, гідності, ділової репутації та відповідальності за розповсюдження неправдивої інформації, що може зашкодити репутації підприємства. Правову оцінку можна надати з огляду на кілька аспектів:

1. Захист ділової репутації підприємства

Законодавство України захищає ділову репутацію юридичних осіб. Стаття 277 Цивільного кодексу України передбачає, що особа (у тому числі юридична),

стосовно якої було поширено недостовірну інформацію, має право вимагати її спростування, відшкодування збитків та моральної шкоди.

У цій ситуації, якщо консервний завод вважає, що інформація в статті була неправдивою або такою, що спотворює дійсність, він може звернутися до суду для захисту своєї ділової репутації. Це право також передбачено Законом України «Про інформацію».

2. Обов'язки ЗМІ щодо достовірності інформації

Стаття 302 Цивільного кодексу України зобов'язує засоби масової інформації поширювати лише достовірну інформацію. Якщо вони опублікували неперевірені або неправдиві дані, це може вважатися порушенням закону.

Закон «Про інформацію» також передбачає, що інформація, що розповсюджується в ЗМІ, має бути точною та об'єктивною. Відповідно, якщо газета поширила неправдиві відомості, вона може нести відповідальність.

3. Можливість судового захисту

Консервний завод має право подати позов до суду на газету з вимогою спростувати інформацію, опублікувати відповідне спростування, а також вимагати компенсацію за матеріальні збитки, якщо вони були викликані публікацією статті. У судовому порядку завод повинен буде довести:

- факт поширення недостовірної інформації;
- негативні наслідки, спричинені цією інформацією (наприклад, зменшення продажів, репутаційні втрати);
- причинно-наслідковий зв'язок між поширеною інформацією та збитками.

4. Можливі наслідки для підприємства

Якщо інформація в статті була правдивою і ґрунтувалася на реальних фактах (наприклад, завод дійсно використовує застаріле обладнання, яке може вплинути на якість продукції), то підприємство може бути позбавлене можливості отримати компенсацію. У такому випадку завод буде змушений модернізувати своє виробництво або усунути порушення, щоб відповідати стандартам.

Висновок

Якщо інформація про недотримання технологій є неправдивою, консервний завод має право на захист своєї ділової репутації в судовому порядку, а газета може бути зобов'язана спростувати недостовірні відомості та відшкодувати збитки. Якщо ж інформація є правдивою, завод не зможе вимагати компенсацію, а навпаки, повинен вжити заходів для покращення виробничих процесів.

2. Неповнолітній Сергій (15 років) проник у будинок сусіда, де забрав фотоапарат NIKON, що коштує 100 тисяч грн. Пізніше, злякавшись скоєного, він повернувся назад та залишив фотоапарат на місці.

Прокоментуйте ситуацію з юридичного боку.

Орієнтовна відповідь.

У цій ситуації йдеться про правопорушення, пов'язане з крадіжкою (ст. 185 Кримінального кодексу України), а також особливості кримінальної відповідальності неповнолітнього.

1. Крадіжка

Крадіжка, згідно зі ст. 185 Кримінального кодексу України, – це таємне викрадення чужого майна. Дії Сергія можуть бути кваліфіковані як замах на

крадіжку, оскільки він проник у будинок з метою заволодіння майном (фотоапаратом), але через страх чи інші обставини повернув майно на місце. Оскільки майно було вилучене з володіння власника навіть на короткий час, це може бути розцінено як замах на завершений злочин. (Закінченим замахом на крадіжку є дії особи, яка викрала майно, але одразу була викрита).

Дії особи, яка викрала майно та мала навіть початкову реальну можливість розпорядитися чи користуватися ним до того, як була викрита, становлять закінчений злочин. Відповідно до положень кримінального закону крадіжка майна вважається закінченим злочином з моменту, коли винна особа повністю реалізувала умисел щодо заволодіння майном. Заволодіння передбачає такий перехід майна до винного, який надає йому навіть початкову реальну можливість розпорядитися чи користуватися ним. При цьому докладне визначення цього моменту в кожному конкретному випадку залежить від характеру майна, навколишньої обстановки щодо вчинення крадіжки, наявності реальної можливості у винного використати майно на власний розсуд.

2. Добровільне повернення майна

Сергій, злякавшись, добровільно повернув викрадене майно. Це може бути важливим фактором (підставою) для пом'якшення відповідальності. Відповідно до ч. 3 ст. 15 Кримінального кодексу України, якщо особа добровільно відмовляється від продовження злочинних дій та повертає викрадене, це може бути враховано судом як пом'якшувальна обставина. Згідно п.2) ч.1 ст. 66 КК України добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди є обставинами, які пом'якшують покарання.

3. Кримінальна відповідальність неповнолітніх

За ст. 22 Кримінального кодексу України, кримінальній відповідальності підлягають особи, які досягли 16 років. Однак за окремі злочини, включаючи крадіжку (ч. 2 ст. 22 КК), відповідальність настає з 14 років. Оскільки Сергію 15 років, він підлягає кримінальній відповідальності за крадіжку.

4. Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх

У разі відкриття кримінального провадження щодо неповнолітнього Сергія будуть враховані особливі умови:

- відповідно до ст. 105 КК України, до неповнолітніх можуть бути застосовані більш м'які заходи покарання, включаючи позбавлення волі на строк до 3 років або звільнення від кримінальної відповідальності з передачею під нагляд батьків чи спеціальних установ;

- оцінюватимуться умови життя неповнолітнього, його виховання, а також наявність інших обтяжуючих чи пом'якшуючих обставин (наприклад, добровільне повернення фотоапарата).

5. Можливі наслідки

- Якщо буде доведено, що Сергій добровільно відмовився від завершення крадіжки і повернув фотоапарат, суд може пом'якшити покарання або звільнити його від кримінальної відповідальності з застосуванням виховних заходів.

- Якщо суд вважатиме, що злочин відбувся, навіть з добровільним поверненням майна, Сергію може загрожувати кримінальне покарання у вигляді умовного терміну або іншої форми виправного впливу.

Отже, неповнолітній Сергій підлягає кримінальній відповідальності за крадіжку, однак добровільне повернення викраденого майна може стати

пом'якшувальною обставиною. Суд може застосувати до нього спеціальні виховні заходи або більш м'які форми покарання, ураховуючи вік і характер дій.

Покарання у виді позбавлення волі особам, які не досягли до вчинення злочину вісімнадцятирічного віку, може бути призначене на строк від шести місяців до десяти років, крім випадків, передбачених пунктом 5 частини третьої цієї статті. Неповнолітні, засуджені до покарання у виді позбавлення волі, відбувають його у спеціальних виховних установах.

При призначенні покарання неповнолітньому суд, окрім обставин, передбачених у статтях 65-67 КК України, враховує умови його життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього.

Завдання III

1. Назвіть спільні ознаки закону та підзаконного акту.

Орієнтовна відповідь.

Закони та підзаконні акти є різними видами нормативно-правових актів, але вони мають спільні ознаки, оскільки обидва регулюють суспільні відносини та мають юридичну силу. До спільних ознак можна віднести:

1. Нормативний характер: і закони, і підзаконні акти встановлюють норми права, що регулюють поведінку суб'єктів у суспільстві. Це означає, що вони мають загальнообов'язковий характер і адресовані невизначеному колу осіб.

2. Офіційний характер: як закони, так і підзаконні акти приймаються уповноваженими державними органами та мають юридичну силу, тобто обов'язкові до виконання на території держави.

3. Загальнообов'язковість: обидва види актів обов'язкові для виконання всіма суб'єктами права (громадянами, підприємствами, організаціями тощо), до яких вони адресовані.

4. Дія у часі, просторі та за колом осіб: закони і підзаконні акти діють у межах певної території (зазвичай держави), мають визначений термін дії (до моменту їх скасування або зміни), та застосовуються до осіб, на яких вони поширюються.

5. Процедура ухвалення: як закони, так і підзаконні акти приймаються за певною процедурою, яка закріплена в нормативно-правових актах, і можуть бути оскаржені в судовому порядку, якщо їхня процедура ухвалення або зміст суперечить нормам права.

6. Мета регулювання суспільних відносин: обидва види нормативно-правових актів мають за мету врегулювання суспільних відносин, забезпечення правопорядку та встановлення правил поведінки у різних сферах життя.

Отже, основною спільною ознакою є те, що і закони, і підзаконні акти є нормативно-правовими актами, що забезпечують регулювання суспільних відносин, маючи загальнообов'язковий та офіційний характер.

2. Назвіть відмінності між юридичною дією та юридичною подією.

Орієнтовна відповідь.

Юридична дія та юридична подія – це правові явища, які мають різні характеристики і впливають на виникнення, зміну або припинення правовідносин. Основні відмінності між ними такі:

1. Характер виникнення

Юридична дія – це свідомі, вольові дії осіб, спрямовані на досягнення певних правових наслідків. Дії можуть бути як правомірними (наприклад, укладення договору), так і неправомірними (наприклад, порушення закону).

Приклад: підписання контракту, сплата податків, вчинення крадіжки.

Юридична подія – це явища або обставини, які відбуваються незалежно від волі і свідомості людей, але призводять до певних правових наслідків. Це можуть бути природні або соціальні події, які впливають на права та обов'язки суб'єктів.

Приклад: смерть людини, стихійне лихо, настання певної дати.

2. Вольовий фактор

Юридичні дії пов'язані з волею та свідомістю суб'єктів. Людина або організація свідомо здійснює певну дію або утримується від неї, прагнучи досягти певного результату в правовій сфері.

Юридичні події відбуваються незалежно від волі людини. Вони можуть бути як природними (народження, смерть), так і соціальними (сплив строку, війна).

3. Вплив на правовідносини

Юридична дія спрямована на виникнення, зміну чи припинення правовідносин за ініціативою особи. Правові наслідки дії залежать від вчинених суб'єктом дій.

Юридична подія призводить до правових наслідків незалежно від бажання або дій суб'єктів. Вона автоматично змінює або припиняє правовідносини.

4. Правомірність і неправомірність

Юридичні дії можуть бути як правомірними (відповідними закону), так і неправомірними (що порушують закон).

Юридичні події не мають оцінки «правомірності» чи «неправомірності», оскільки вони не залежать від волі людини і не можуть бути підконтрольні їй.

Висновок:

Юридична дія – це вольовий акт суб'єкта, що спричиняє правові наслідки.

Юридична подія – це факт або обставина, яка настає незалежно від волі людей, але також має правові наслідки.

Ці поняття розрізняються за критерієм вольовості, джерелом виникнення і способом впливу на правовідносини.

Завдання IV

1. Співвіднесіть типи прав із прикладами:

<i>Тип права</i>	<i>Приклад</i>
А. Економічне право	1. Право на участь у виборах
Б. Політичне право	2. Право на працю
В. Культурне право	3. Право на участь у культурному житті

Правильні відповідності: А 2, Б 1, В 3

2. Оберіть соціальні права людини:

А. Право на працю.

Б. Право на соціальний захист.

В. Право на свободу слова.

Г. Право на освіту.

Правильні відповіді: А, Б, Г

3. До основоположних прав людини належать:

- А. Право на життя.
- Б. Свобода слова.
- В. Право на отримання вищої освіти.
- Г. Свобода від катувань.

Правильні відповіді: А, Б, Г

4. Яке право належить до невід'ємних прав людини?

- А. Право на володіння майном.
- Б. Право на життя.
- В. Право на керування транспортним засобом.
- Г. Право на громадянство.

Правильна відповідь: Б

5. Коли була прийнята Загальна декларація прав людини?

- А. 1945 року.
- Б. 1948 року.
- В. 1950 року.
- Г. 1966 року.

Правильна відповідь: Б

6. Який із наведених способів є формою реалізації права?

- А. Юридична відповідальність.
- Б. Використання права.
- В. Контроль органів державної влади.
- Г. Застосування адміністративного впливу.

Правильна відповідь: Б

7. Оберіть ситуації, що стосуються використання права:

- А. Громадянин проголосував на виборах.
- Б. Підприємець уклав договір оренди.
- В. Людина дотримується правил дорожнього руху.
- Г. Суддя виніс рішення у справі.

Правильні відповіді: А, Б

8. Співвіднесіть форми реалізації права з їх характеристиками:

<i>Форма реалізації права</i>	<i>Характеристика</i>
А. Виконання права	1. Добровільне дотримання заборон
Б. Дотримання права	2. Активні обов'язкові дії
В. Використання права	3. Реалізація можливостей, дозволених законом

Правильні відповідності: А 2, Б 1, В 3

9. Чому застосування права є важливою формою реалізації?

Можлива відповідь: Застосування права дозволяє компетентним органам вирішувати спірні ситуації, забезпечувати виконання законів і захищати права громадян.

10. Який вид правопорушень належить до цивільно-правових?

А. Грабіж.

Б. Порушення умов договору.

В. Незаконне поводження зі зброєю.

Г. Хуліганство.

Правильна відповідь: Б

11. Чому протиправність є обов'язковою ознакою правопорушення?

Можлива відповідь: Протиправність означає, що діяння порушує встановлені законом норми, і саме це дозволяє вважати його правопорушенням.

12. Верховна Рада прийняла закон, який порушує основні права громадян. Які механізми демократичного суспільства можуть бути використані для усунення цього порушення? (У межах 2-х речень).

Можлива відповідь: Громадяни можуть звернутися до Конституційного суду з вимогою скасувати неконституційний закон. Також можливі акції протесту, звернення до міжнародних організацій або обрання іншої влади на наступних виборах.

13. Поясніть, чому принцип верховенства права є фундаментальним для демократичної держави.

Можлива відповідь: Верховенство права забезпечує рівність усіх перед законом, захист прав і свобод громадян, а також обмежує зловживання владою. У демократичній державі це є основою стабільності та довіри до інститутів влади.

14. Назвіть механізм набуття громадянства за народженням.

Можлива відповідь: Громадянство України набувається, якщо хоча б один із батьків є громадянином України, або якщо дитина народилася на території України і не отримала іншого громадянства.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про громадянство України», особа є громадянином України, якщо (будь-який з пунктів):

- батьки або один з батьків на момент її народження були громадянами України;

- народилася на території України від осіб без громадянства, які на законних підставах проживають на території України;

- народилася за межами України від осіб без громадянства, які постійно на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства іншої держави;

- народилася на території України від іноземців, які на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства жодного з батьків;

- народилася на території України, одному з батьків якої надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, і не набула за народженням громадянства жодного з батьків або набула за народженням громадянство того з батьків, якому надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні;

- народилася на території України від іноземця і особи без громадянства, які на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства того з батьків, який є іноземцем;

– є новонародженою дитиною, знайденою на території України, обоє з батьків якої невідомі (знайда);

Особа, яка має право на набуття громадянства України за народженням, є громадянином України з моменту народження.

Завдання V

Поміркуйте над текстом статті 26 Загальної декларації прав людини: «Кожна людина має право на освіту... Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особистості і збільшення поваги до прав людини і основних свобод...» та поясніть, чому в тексті статті поєднані поняття «розвиток особистості» і «права людини».

Виконайте завдання, послідовно, відповідаючи на запитання:

1. Про які поняття йдеться у висловлюванні?

2. Поясніть, у чому «бачить» стаття 26 Загальної декларації прав людини мету освіти?

3. Чи співвідноситься дане положення Загальної декларації прав людини з положеннями Конституції України і як саме?

4. Чому, на вашу думку, у Загальній декларації прав людини поняття розвиток особистості та права людини поєднані? Наведіть два-три аргументи на підтримку своєї думки.

Орієнтовна відповідь.

1. У тексті статті 26 Загальної декларації прав людини йдеться про дві ключові концепції: «розвиток особистості» та «права людини». Поняття «освіта» виступає як інструмент для досягнення цих цілей.

2. Стаття 26 Загальної декларації прав людини «бачить» мету освіти в розвитку людської особистості в усіх її аспектах: інтелектуальному, моральному, духовному, культурному. Окрім того, освіта повинна сприяти збільшенню поваги до прав людини та основних свобод, що забезпечує розвиток відповідного, толерантного й демократичного громадянина, здатного захищати і дотримуватися прав як своїх, так і інших людей.

3. Співвідношення із Конституцією України. Так, положення статті 26 Загальної декларації прав людини відповідає положенням Конституції України. Наприклад, стаття 53 Конституції гарантує кожному право на освіту, а також вважає, що держава повинна забезпечити доступність освіти на різних рівнях. Крім того, стаття 3 Конституції визначає права і свободи людини як найвищу соціальну цінність, що утворюється з посадою освіти, яка повинна розвиватися за користю до цих прав.

4. Чому розвиток особистості та права людини поєднані, тому, що:

– освіта як основа для усвідомлення прав і свобод;

– розвиток особистості тісно пов'язаний з її здатністю розуміти свої права, а також поважати права інших. Якщо людина не має належної освіти, вона може не усвідомлювати свої права і не захищати їх, що послаблює суспільний порядок і демократію.